

Wskazania Konferencji Episkopatu Polski dotyczące homilii mszalnej

Wstęp

Przepowiadanie słowa Bożego jest pierwszorzędnym zadaniem Kościoła, przez które urzeczywistnia on swoją istotę i zadanie otrzymane od Założyciela, naszego Pana Jezusa Chrystusa. Szczególnie ważną formą posługi słowa jest homilia głoszona w liturgicznym zgromadzeniu wiernych, w sposób wyjątkowy podczas sprawowanej Eucharystii, będącej najświętszą czynnością Kościoła.

Przez homilię głoszoną w oparciu o święty tekst rozumie się zgodnie z nauczaniem Kościoła wyjaśnienie wybranego aspektu czytań Pisma Świętego lub innego tekstu świętego zawartego w częściach stałych lub własnych Mszy św., z uwzględnieniem misterium dnia lub też szczególnych potrzeb wiernych¹.

Papież Benedykt XVI, przypominając w adhortacji „*Verbum Domini*” o doniosłej roli homilii mszalnej, a także o wyzwaniach stojących przed głosicielami, wyrażał życzenie, aby opracowano *Dyrektorium homiletyczne* jako pomoc dla kapłanów w jak najlepszym wypełnianiu posługi głoszenia². Wolę wydania takiego dokumentu podtrzymał papież Franciszek, w związku z tym Kongregacja opublikowała z dniem 29 czerwca 2014 r. *Dyrektorium homiletyczne*.

Nawiązując do tego, jak też do innych dokumentów Kościoła, Konferencja Episkopatu Polski postanowiła przypomnieć zasady dotyczące głoszenia homilii mszalnej.

1. Obowiązek głoszenia homilii podczas Mszy Świętej sprawowanej z udziałem wiernych w niedziele i święta nakazane

Sobór Watykański II, wskazując na konieczność przywrócenia homilii w liturgii, podkreślił, że jest ona integralną częścią czynności liturgicznej³, a co do jej doniosłej roli w liturgii z mocą podkreślił: „*Bez poważnego powodu (gravi de causa) nie należy jej więc opuszczać we Mszach św. sprawowanych z udziałem wiernych w niedziele i święta nakazane*”⁴. Stąd Kodeks Prawa Kanonicznego stanowi, że w niedziele i święta nakazane homilia jest obowiązkowa we wszystkich Mszach Świętych, sprawowanych z udziałem wiernych, oraz że nie wolno jej opuszczać bez poważnej przyczyny⁵. Należy tu przypomnieć, że odnosi się to także do Mszy z niedzieli i święta nakazanego, sprawowanej poprzedniego dnia wieczorem⁶.

Także *Dyrektorium homiletyczne* przypomina, że „*homilia, będąca częścią liturgii, jest bardzo zalecana, stanowi bowiem pokarm konieczny do podtrzymania chrześcijańskiego życia*”⁷.

Wierni mają prawo otrzymać od swoich duszpasterzy słowa życia, a również sami głosiciele wiele skorzystają z głoszenia homilii, zakładając, że jest przygotowana przez rozważanie i modlitwę⁸.

¹ Por. Święta Kongregacja Obrzędów, *Instrukcja o należytych wykonywaniu Konstytucji o świętej liturgii Inter oecumenici*, nr 54.

² Por. Papież Benedykt XVI, Adhortacja apostolska *Verbum Domini*, nr 60.

³ Zob. Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej*, nr 52 i 35.

⁴ Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej*, nr 52.

⁵ Kodeks Prawa Kanonicznego, kan. 767 § 2.

⁶ Por. Kodeks Prawa Kanonicznego, kan. 1248 § 1.

⁷ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium homiletyczne*, nr 9.

⁸ Por. *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*, nr 65; Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium homiletyczne*, nr 9.

2. Obowiązek głoszenia homilii podczas celebracji sakramentów i sakramentaliów w czasie Mszy Świętej

Biskupi polscy przypominają, że sprawując w czasie Mszy Świętej inne sakramenty, a także niektóre sakramentalia zgodnie z przepisami własnych ksiąg, należy głosić homilię. Powinno się w niej uwzględnić wskazania ksiąg liturgicznych, zawierających obrzędy poszczególnych sakramentów i sakramentaliów.

3. Powinność głoszenia homilii podczas celebracji obrzędów pogrzebu

Biskupi polscy wskazują, że nie powinno się pozbawiać homilii uczestników liturgii pogrzebowej, także wtedy, gdy zmarły nie prowadził życia z wiary, choć należał do Kościoła. Homilia podczas pogrzebu stanowi bowiem niepowtarzalną okazję do głoszenia Zmartwychwstałego Chrystusa szczególnie wobec wielu niewierzących czy obojętnych religijnie, którzy uczestniczą w liturgii. Przypomina się także, że homilia pogrzebowa może wprawdzie uwzględnić okoliczności życia i śmierci zmarłego, ale nie może stać się mową pochwalną⁹.

4. Nauki rekolekcyjne i misyjne

Jeśli nauki rekolekcyjne i misyjne są głoszone podczas Mszy św., mają być homilią, czyli mieć naturę liturgii i uwzględniać jej kontekst. W innym przypadku powinny być głoszone poza Mszą św. Homilia zawsze powinna unikać sprawiania wrażenia, że jest jakąś konferencją lub wykładem¹⁰.

5. Listy pasterskie i komunikaty

Listy pasterskie przeznaczone do odczytania w miejsce homilii mają spełniać wymogi stawiane homilii w liturgii i stanowić jej integralną część. Są one formą posługi słowa biskupów wobec wiernych. Powinny one być odczytywane przez osobę wyświęconą.

Komunikaty Konferencji Episkopatu Polski lub biskupa nie zastępują homilii. Zaleca się je zamieszczać w gablotach kościelnych lub w prasie religijnej i w Internecie, ewentualnie odczytać w ramach ogłoszeń parafialnych lub poinformować wiernych o ich ogłoszeniu¹¹.

6. Adoracja eucharystyczna

Biskupi przypominają, że adoracja eucharystyczna sprawowana bezpośrednio po Mszy św. lub przed nią nie zastępuje obowiązkowej homilii mszalnej.

7. Kazanie podczas nabożeństw

Należy pamiętać o różnicy między homilią a kazaniem. Homilia to przepowiadanie, będące integralną częścią liturgii, natomiast kazanie jest przepowiadaniem poza liturgią, w czasie nabożeństw¹².

⁹ *Obrzędy pogrzebu dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, wyd. drugie uzupełnione, nr 56.

¹⁰ Por. Papiież Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium*, nr 138.

¹¹ Por. *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego* nr 90a.

¹² Zob. Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej*, nr 52; *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego* nr 65, Kongregacja ds. duchowieństwa i inne, *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów (Ecclesiae de mysterio)*, art. 3 § 1.

Jeśli nabożeństwo Gorzkich Żali odprawiane jest w niedzielę przed lub po Mszy Świętej, można zrezygnować z kazania pasyjnego, ale nie z homilii, która powinna być wygłoszona jak zwykle podczas Mszy Świętej.

Podobnie nie należy rezygnować z homilii w czasie Mszy Świętej, gdy poprzedza ją inne nabożeństwo, np. majowe czy różańcowe, w czasie którego prowadzone jest rozważanie lub jest głoszone kazanie.

8. Homilia zwyczajnym zadaniem przewodniczącego liturgii

Homilia głoszona przez przewodniczącego liturgii jest ważnym znakiem, dlatego z zasady powinien ją głosić główny celebrans¹³. W szczególnych przypadkach homilię może wygłosić kapłan koncelebrujący lub diakon, a także biskup lub prezbiter, który uczestniczy w celebracji. Niewłaściwą praktyką jest zwyczaj głoszenia homilii przez cały dzień świąteczny przez kapłana lub diakona, który we Mszy Świętej nie uczestniczy.

9. Osoba wyświęcona wyłącznym głosicielem homilii mszalnej

Dyrektorium homiletyczne wyjaśnia, iż „*właśnie dlatego, że homilia jest nieodłączną częścią liturgii Kościoła, może być głoszona wyłącznie przez biskupów, prezbiterów lub diakonów (...) Liturgiczna natura homilii ze swej istoty wymaga, by powierzać ją wyłącznie osobom wyświęconym do przewodniczenia liturgii Kościoła*”¹⁴. Oznacza to, że niedopuszczalna jest podczas Mszy Świętej praktyka powierzania homilii wiernym świeckim, w tym także seminarzystom, którzy nie przyjęli jeszcze sakramentu święceń¹⁵.

10. Homilia mszalna zarezerwowana szafarzowi katolickiemu

Biskupi podkreślają, że nie można powierzać głoszenia homilii mszalnej przedstawicielom innych Kościołów i wspólnot wyznaniowych. Dyrektorium ekumeniczne z 1993 r. wyjaśnia, że zastrzeżenie homilii kapłanowi i diakonowi jest związane z przedstawieniem tajemnic wiary i norm życia chrześcijańskiego zgodnie z nauką tradycji katolickiej. Dlatego też celem zachowania tej zasady wyjaśnianie słowa Bożego w duchu tradycji Kościoła katolickiego rezerwuje się podczas Mszy Świętej szafarzowi katolickiemu¹⁶.

Przedstawicielom innych Kościołów i wspólnot wyznaniowych, z którymi Kościół katolicki prowadzi dialog ekumeniczny, można powierzyć wygłoszenie kazania podczas nabożeństwa (poza liturgią), mając zawsze na uwadze duchowe dobro wiernych.

11. Oddzielanie homilii od trwającej liturgii specjalnymi gestami i pozdrowieniami

Homilia stanowi integralną część liturgii, dlatego przed jej wygłoszeniem nie czyni się znaku krzyża ani nie stosuje się specjalnych pozdrowień (np. „Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus”), aby nie przerywać jej więzi z poprzedzającą ją proklamacją słowa Bożego.

¹³ *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*, nr 66.

¹⁴ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium homiletyczne*, nr 5.

¹⁵ Por. Kongregacja ds. duchowieństwa i inne, *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów (Ecclesiae de mysterio)*, art. 3, § 1; *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 266 § 1.

¹⁶ Zob. Papieska Rada ds. Jedności Chrześcijan, *Dyrektorium w sprawie zasad i norm dotyczących ekumenizmu*, nr 134; por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 764, kan. 767. Por. także Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Instrukcja Redemptionis sacramentum*, nr 64-65.

12. Homilia dla osób niesłyszących

Kościół podkreśla, że Bóg pragnie dotrzeć ze słowem zbawienia do wszystkich ludzi, dlatego nie można zaniedbać homilii dla osób niesłyszących lub słabo słyszących. Sprawdzonego sposobem przekazu słowa do tych osób jest język migowy. Należy więc zadbać, aby w każdej diecezji byli odpowiednio przygotowani duszpasterze posługujący się tym językiem.

Jeśli homilię do osób niesłyszących ma głosić kapłan lub diakon, który nie zna języka migowego, powinien skorzystać z pomocy tłumacza.

W homilii do osób niesłyszących można także powściągliwie i roztropnie korzystać z pomocy środków multimedialnych

13. Homilia w Mszach z udziałem dzieci

W Mszach z udziałem dzieci kapłan lub diakon może w homilii roztropnie wykorzystać formę dialogu, celem nawiązania z uczestnikami żywego kontaktu i skuteczniejszego przekazania treści religijnych¹⁷. Kapłan może także w tym celu zaangażować osobę dorosłą¹⁸, szczególnie taką, której łatwiej niż jemu samemu dostosować się do mentalności dzieci, lecz praktyka ta nie może oznaczać rezygnacji przez kapłana z funkcji głoszenia lub złożenia na innych obowiązku głoszenia słowa¹⁹.

Należy pamiętać, że jak w każdej liturgii, tak również podczas Mszy św. z udziałem dzieci należy uwzględniać w homilii obecność innych uczestników zgromadzenia liturgicznego, a więc nie tylko dzieci, ale także i dorosłych, w tym osoby starsze i dotknięte cierpieniem²⁰.

14. Korzystanie z narzędzi aktywizujących

W homilii zaleca się ostrożność duszpasterską w wykorzystywaniu narzędzi aktywizujących, jakimi mogą być czasem nowoczesne formy techniczne (np. film, obraz, muzyka), a także rekwizyty (np. specjalne stroje itp.), aby środki te nie przysłaniały słowa, które powinno pozostać głównym środkiem komunikacji w homilii. W ocenie stosowności użycia takich środków podczas homilii należy mieć na względzie przede wszystkim świętość miejsca kultu Bożego.

15. Świadectwa, informacje i przemówienia wygłaszane przez wiernych świeckich

Należy pamiętać, że osoba świecka nie może przekazywać jakichś informacji lub nawet świadectwa w miejscu homilii; należy zasadniczo uczynić to poza celebracją Mszy św. Jeśli zajdzie poważna przyczyna, można to uczynić w czasie Mszy Świętej, ale jedynie po odmówieniu przez kapłana modlitwy po komunii. Praktyka taka nie może stać się

¹⁷ Por. Kongregacja Kultu Bożego, *Dyrektorium o Mszach z udziałem dzieci*, nr 48, zob. Kongregacja ds. duchowieństwa i inne, *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów (Ecclesiae de mysterio)*, art. 3 § 3; Konferencja Episkopatu Polski, *Wskazania dotyczące liturgii Mszy Świętych sprawowanych w małych grupach i wspólnotach*, nr 25.

¹⁸ Kongregacja Kultu Bożego, *Dyrektorium o Mszach z udziałem dzieci*, nr 24.

¹⁹ Por. Kongregacja ds. duchowieństwa i inne, *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów (Ecclesiae de mysterio)*, art. 3, par. 3.

²⁰ Zob. Papież Jan Paweł II, List apostolski *Spiritus et Sponsa*, nr 12.

zwyczajem, ani powodem opuszczenia homilii.²¹ Jeśli jednak przewiduje się przemówienie osób świeckich podczas Mszy Świętej, mogą to one zrobić tylko poza prezbiterium, a nigdy z ambony²².

16. Wychowanie do owocnego słuchania homilii

Samo głoszenie słowa Bożego w liturgii nie przyniesie pożądanych owoców, jeśli nie spotka się ono z właściwym przyjęciem w sercach słuchaczy. Dlatego ważnym zadaniem duszpasterzy jest przygotowanie wiernych do owocnego przyjęcia głoszonego słowa Bożego. Zadanie to spoczywa także na samych wiernych, którzy powinni przygotować się do słuchania proklamowanego im słowa Bożego przez osobistą lekturę świętego tekstu i otwarcie się na jego interpretację w Kościele celem kształtowania na co dzień swojego życia²³. Zachęca się zatem także wiernych do przygotowywania się do słuchania słowa Bożego poprzez odpowiednie poznanie Pisma Świętego, zwłaszcza czytań mszalnych na dni świąteczne. Zachęca się również do postawy stałego powracania do wysłuchanego słowa i jego wzajemnego objaśniania w braterskim gronie wierzących²⁴.

Zakończenie

Posługa słowa, które jest duchowym pokarmem dla wierzących, należy w Kościele do priorytetowych zadań biskupów i prezbiterów, którzy są zobowiązani, aby ze względu na doniosłą rolę homilii w liturgii dokładali wszelkich starań do każdorazowego jej przygotowania. Sam papież Franciszek skierował do wszystkich duszpasterzy prośbę, aby pośród licznych zadań duszpasterskich zarezerwowali czas na rzetelne przygotowanie homilii, do którego należy studium, modlitwa, refleksja i kreatywność duszpasterska²⁵.

Posługa ta, szczególnie w celebracji Eucharystii, jest zarówno wyrazem troski o wiernych, którzy mają prawo oczekiwać pokarmu duchowego od swoich duszpasterzy, jak też drogą osobistego uświęcenia pasterzy. Dlatego misja głoszenia domaga się dowartościowania i odnowienia roli słowa Bożego tak w życiu tych, którym powierzono troskę duszpasterską o wiernych, jak i tych, którzy z tej troski korzystają.

Wtedy posługa homiletyczna może dopomóc pełniejszemu zrozumieniu słowa Bożego i jego oddziaływaniu na życie wiernych „*tak, by słowo Boże było rzeczywistym wsparciem dla życia Kościoła*”²⁶.

Wskazania zostały przyjęte podczas 377. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski, które odbyło się w Lublinie w dniach 13-14 października 2017 r., na podstawie Uchwały nr 23/377/2017 z dnia 14 października 2017 r.

²¹ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja *Redemptionis sacramentum*, 74; por. Kongregacja ds. duchowieństwa i inne, *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów (Ecclesiae de mysterio)*, nr 26.

²² Konferencja Episkopatu Polski, *Wskazania po ogłoszeniu nowego wydania Ogólnego wprowadzenia do mszału rzymskiego* (9.03.2005), nr 36.

²³ Por. Papież Jan Paweł II, List apostolski *Dies Domini*, nr 40.

²⁴ Por. Papież Jan Paweł II, List apostolski *Novo millennio ineunte*, nr 39.

²⁵ Por. Papież Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium*, nr 145.

²⁶ Papież Benedykt XVI, Adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis*, nr 46.